

УДК 330.3

Карімов Г.І.*кандидат економічних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій і адміністрування
Дніпродзержинського державного технічного університету***Кривошеєв В. О.***студент
Дніпродзержинського державного технічного університету***ТЕНДЕНЦІЇ РЕГІОНАЛЬНОГО РОЗВИТКУ МАЛОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА****TRENDS OF REGIONAL DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS****АНОТАЦІЯ**

Проаналізовано зміст та виконання державних та регіональних програм підтримки розвитку малого бізнесу. На основі аналізу сучасного стану підприємництва в регіоні (Дніпропетровська область), досліджено співвідношення малого та мікропідприємництва регіону, підприємств малого бізнесу та фізичних осіб-підприємців. Визначено тенденції подальшого розвитку малого бізнесу в регіоні.

Ключові слова: суб'єкт, підприємництво, малий бізнес, мікропідприємництво, фізичні особи-підприємці.

АННОТАЦИЯ

Проанализировано содержание и выполнение государственных и региональных программ поддержки развития малого бизнеса. На основе анализа имеющегося состояния предпринимательства в регионе (Днепропетровская область), исследовано соотношение малого и микропредпринимательства региона, предприятий малого бизнеса и физических лиц-предпринимателей. Выявлены тенденции дальнейшего развития малого бизнеса в регионе.

Ключевые слова: субъект, предпринимательство, малый бизнес, микропредпринимательство, физические лица-предприниматели.

ANNOTATION

Content and execution of the state and regional programs of the support of the development of small business is analyzed. On the basis of the analysis of the existing state of enterprise in the region (Dnepropetrovsk region), it is investigated the relationship of small and micro-enterprise of region, enterprises of small business and physical person - owners. The trends of further development of small business in the region are revealed.

Keywords: subject, entrepreneurship, small business, mikroentrepreneurship, physical persons-entrepreneurs.

Постановка проблеми. Формування і розвиток підприємництва є одним із головних чинників створення повноцінного ринкового середовища. В умовах ринкової економіки підприємець є основним господарюючим суб'єктом [1]. В сьогоденнішньому мінливому соціально-економічному середовищі самостійна ініціативна діяльність (підприємництво) дозволяє більш ефективно використовувати наявні ресурси і переваги, інноваційні та креативні підходи до справи. Не дивно, що для значної частини населення країни, підприємництво стало основною діяльністю. Наприклад, у Дніпропетровській області зареєстровано 123513 фізичних осіб – підприємців у яких зайнято 211,4 тисячі працівників, що складає майже чверть зайнятого населення регіону.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню різних аспектів підприємницької

діяльності присвячені праці багатьох вітчизняних та зарубіжних вчених, таких як: А. Асаул, А. Бусигін, З. Варналій, А. Виноградська, В. Колот, М. Лапуста, С. Мочерний, Ж. Сей, А. Сміт, В. Сизоненко, Л. Шваб, Й. Шумперт, А. Хоскінг, Р. Хизрич та інші. В яких досліджено, як загальні визначення та принципи підприємництва так і його значення для соціально-економічного розвитку країни та інші питання. В той же час ряд аспектів потребують подальшого розвитку, зокрема, в напрямку створення сприятливого місцевого клімату для розвитку малого бізнесу.

Мета статті. Головною метою роботи є визначення тенденцій розвитку малого підприємництва в регіоні (Дніпропетровська область).

Виклад основного матеріалу. Як зазначено авторами [1], підприємництво є джерелом стійкого економічного розвитку країни. За даними [2], 94,3 відсотка зареєстрованих в Україні підприємств відносяться до малих підприємств, які виробляють 7-15 відсотків валового внутрішнього продукту країни. За даними Федерації роботодавців України 85% української економіки створюється приблизно трьомастами великими підприємствами, і тільки 15% валового внутрішнього продукту зостається на частку малого та середнього бізнесу. В той же час в Австрії, ця цифра досягає 45% ВВП і 60% в Німеччині [2].

В цей же час, у Дніпропетровській області, згідно з попередніми даними за підсумками минулого року наведеними у [3], кількість малих підприємств склала 84 одиниці на 10 тисяч населення, а чисельність найманих працівників у досягла 137,1 тисячі осіб. Питома вага продукції, виробленої малими підприємствами склала 12,8 відсотків валового регіонального продукту. Загальна характеристика малого підприємництва Дніпропетровської області наведена в таблиці 1.

За кількістю зареєстрованих суб'єктів малого бізнесу область займає третє місце в Україні, поступаючись місту Київ та Харківській області. В цілому, найбільша кількість зареєстрованих суб'єктів малого бізнесу припадає на східні області країни. У цих регіонах розташовані великі промислові об'єкти, які формують ділову

Таблиця 1
Характеристика малого підприємництва
Дніпропетровської області

Показники	Одиниця виміру	Значення
Кількість малих підприємств на 10 тис. населення	один.	84
у % до попереднього року	%	101,2
Чисельність найманих працівників у малому підприємстві	тис. осіб	137,1
у % до попереднього року	%	100,7
Питома вага продукції, виробленої малими підприємствами	%	12,8
Чисельність підприємців – фізичних осіб	тис. осіб	182,9
у % до попереднього року	%	103,0

Складено за даними [3]

активність, при цьому частка великих підприємств не більше 0,1 відсотка від загальної кількості юридичних осіб. Але, за рахунок вищої щільності населення та рівня його урбанізації, концентрація підприємств на тисячу жителів не суттєво перевищує середню по країні.

Такий дисбаланс вимагає суттєвих змін, як в самому підприємстві, так і в зовнішньому середовищі. Спроба держави про стимулювати

розвиток малого бізнесу в країні, знайшла своє відображення в низці законодавчих документів, зокрема: Закон України „Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні”, „Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні”, Указ Президента України від 28 квітня 2007 року № 363/2007 „Про деякі заходи щодо вдосконалення регулювання підприємницької діяльності”, Постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку використання коштів, передбачених у державному бюджеті для здійснення заходів з виконання Національної програми сприяння розвитку малого підприємництва в Україні», Постанова Кабінету Міністрів України «Про Український фонд підтримки підприємництва», Наказ Мінекономрозвитку від 19.07.2013 № 849 «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо організації і проведення моніторингу умов ведення бізнесу» та інші.

Реалізація загальнодержавних положень на регіональному рівні знайшла своє відображення у відповідних документах Дніпропетровської обласної ради, таких як:

- рішення Дніпропетровської обласної ради від 26 вересня 2014 року № 561-27/VI „Про Стратегію розвитку Дніпропетровської області на період до 2020 року”.

Таблиця 2
Очікувана характеристика малого підприємництва Дніпропетровської області

Найменування показників	Одиниця виміру	Рік		Зростання
		2015	2016	
Кількість діючих малих та середніх підприємств	од.	33000	34000	1000
Чисельність працюючих на малих та середніх підприємствах	осіб	405700	415700	10000
Чисельність підприємців-фізичних осіб	од.	195800	197800	2000
Питома вага малого підприємництва в обсязі реалізованої продукції	%	12,5	13,0	0,5
Кількість об'єктів інфраструктури підтримки малого підприємництва	од.	126	141	15
Кількість підприємств, чисельність чоловіків та жінок, які пройдуть підготовку, перепідготовку та підвищення кваліфікації	осіб	1000	1050	50

Складено за даними [5]

Таблиця 3
Співвідношення фізичних та юридичних осіб в межах малого підприємництва
відсотків

Показник	Рік									Загальне відхилення, +/-
	2010	2011	Δ, +/-	2012	Δ, +/-	2013	Δ, +/-	2014	Δ, +/-	
Суб'єкти малого підприємництва:										
підприємства	17,8	22,0	4,2	24,2	2,2	25,3	1,1	16,7	-8,6	-1,1
фізичні особи – підприємці	82,2	78,0	-4,2	75,8	-2,2	74,7	-1,1	83,3	8,6	1,1
Суб'єкти мікро підприємництва:										
підприємства	15,5	19,2	3,7	21,2	2,0	22,4	1,2	14,7	-7,7	-0,8
фізичні особи – підприємці	84,5	80,8	-3,7	78,8	-2,0	77,6	-1,2	85,3	7,7	0,8

Складено за даними [6]

• Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2015 рік.

• Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області на 2015 – 2016 роки.

• інші регіональні програми.

В межах зазначених документів, визначено наступні негативні чинники впливу на розвиток малого бізнесу в регіоні:

• зменшення споживчого кредитування та кредитів на розвиток малого бізнесу;

• збільшення позичкового відсотка;

• зменшення обігових коштів;

• недосконалість системи оподаткування, її нерегульованість на законодавчому рівні;

• відсутність можливості чіткої побудови стратегії малого та середнього підприємництва на довгострокову перспективу;

• низький рівень міжнародного співробітництва та гармонізації українських стандартів з європейськими [4].

Очікується, що видалення або нівелювання впливу зазначених негативних чинників дозволить Дніпропетровській області досягнути показників регіонального розвитку малого підприємництва наведених в таблиці 2.

Як вже зазначалося, основну частку суб'єктів малого підприємництва представлено фізичними особами-підприємцями. Співвідношення фізичних та юридичних осіб в межах малого бізнесу регіону характеризують дані таблиці 3.

Як видно з таблиці 3, поступове зростання частки підприємств в малому бізнесі зреагу-

вало на кризове становище регіону і поступилося в бік фізичних осіб – підприємців на попередній рівень. Такі різкі зміни структури малого підприємництва можуть бути наслідком масового виходу підприємств із бізнесу або їх реорганізації у більш мобільну та гнучку форму. Іншою причиною змін може бути більш швидке реагування фізичних осіб на зміни зовнішнього середовища, зокрема законодавства. Динаміка діяльності фізичних осіб – підприємців регіону представлена в таблиці 4.

Як видно з таблиці 4, підтримка державою розвитку малого підприємництва позитивно вплинула на стан малого бізнесу в регіоні. Але незважаючи на зростання кількості суб'єктів малого підприємництва та робітників, що зайняті в малому бізнесі, його частка в створенні внутрішнього регіонального продукту суттєво не збільшилася. Тобто, кількісне зростання не переросло в якісне, яке притаманно розвинутим країнам.

Проаналізувавши державні [8; 9] та регіональні [3-5] документи призначені сприяти розвитку малого підприємництва, можна виокремити три основних напрямки державної підтримки:

- Фінансовий (кредитування, пільги і т.ін.);

- Законотворчий (спрощення реєстрації та діловодства, нормативне регулювання підприємницької діяльності і т.ін.);

- Організаційний (створення інфраструктури і т.ін.).

Таблиця 4

Показники діяльності фізичних осіб-підприємців

Показник	Одиниці виміру	Рік									Загальне відхилення, +/-
		2010	2011	Δ, +/-	2012	Δ, +/-	2013	Δ, +/-	2014	Δ, +/-	
Кількість	од.	118986	89117	-29869	80592	-8525	78779	-1813	123513	44734	34396
	%	81,3	76,8	-4,5	74,7	-2,1	73,6	-1,1	82,5	8,9	5,7
Кількість зайнятих працівників	тис. осіб	193,8	166,3	-27,5	159,3	-7	147,7	-11,6	211,4	63,7	45,1
	%	20,3	18,2	-2,1	17,2	-1	16,6	-0,6	23,5	6,9	5,3
Кількість найманих працівників	тис. осіб	74,9	77,2	2,3	78,7	1,5	68,9	-9,8	87,8	18,9	10,6
	%	9,1	9,5	0,4	9,4	-0,1	8,6	-0,8	11,4	2,8	1,9
Обсяг реалізованої продукції	млн. грн.	15822,3	14654,5	-1168	18251,9	3597,4	17782,6	-469,3	23332,9	5550,3	8678,4
	%	4,0	3,1	-0,9	3,9	0,8	3,8	-0,1	4,7	0,9	1,6

Складено за даними [7]

Як видно з даних, наведених в таблицях, державна підтримка суттєво вплинула на по- жвавлення розвитку малого бізнесу в регіоні, але більшість заходів як загальнодержавних так і регіональних програм, спрямовані на сприяння створенню нового суб'єкта малого підприємництва, а не підвищення ефективності діяльності вже існуючого. Одним з напрямків підтримки вже працюючих підприємців (і, як наслідок, зростання економіки) може стати надання спеціалізованих теоретичних знань та практичних навичок з підприємницької діяльності. Адже часто маючи працюючу технічну бізнес-ідею підприємець не має навичок управлінця-економіста для її ефективної реалізації. Заходами реалізації такої підтримки може стати навчання з питань організації, ведення, ефективності підприємницької діяльності на базі мережі ВНЗ, яка досить різноманітна і розгалужена в Дніпропетровському регіоні. Активізація таких заходів (реалізація яких зараз майже повністю покладена на Державну службу зайнятості) має підвищити ефективність діяльності суб'єктів малого підприємництва.

Висновки. За результатами аналізу динаміки та структури розвитку малого підприємництва регіону наведено прогнозні значення очікуваних у майбутньому показників діяльності суб'єктів малого підприємництва в регіоні. Проаналізовано заходи державної підтримки розвитку малого підприємництва та результат їх впливу. Сформульовано можливий напрямок підвищення ефективності малого бізнесу.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Гой І. В. Підприємництво: навч. посіб. / І. В. Гой, Т. П. Сметлянська. – К.: «Центр учбової літератури», 2013. – 368 с.
2. Географія українського бізнесу (инфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://delo.ua/ukraine/geografija-ukrainskogo-biznesa-infografika-224243/?supdated_new=1453051790
3. Програма соціально-економічного та культурного розвитку області на 2015 рік. – Дніпропетровськ:ДОР, 2015. – 83 с.
4. Програма розвитку малого та середнього підприємництва у Дніпропетровській області на 2015–2016 роки. – Дніпропетровськ:ДОР, 2015. – 17 с.
5. Дніпропетровська обласна державна адміністрація. Офіційний сайт. Основні показники економічного та соціального розвитку Дніпропетровської області на 2015 рік. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/index/1CF388BA32C9400EC2257C610078C3F9/\\$File/Основні%20показники%202015.pdf](http://www.adm.dp.ua/OBLADM/obldp.nsf/index/1CF388BA32C9400EC2257C610078C3F9/$File/Основні%20показники%202015.pdf)
6. Статистичний збірник “Діяльність суб'єктів великого, середнього, малого та мікропідприємництва Дніпропетровської області у 2014 році”. – Дніпропетровськ:Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2015. – 250 с.
7. Статистичний збірник “Діяльність суб'єктів господарювання Дніпропетровської області у 2014 році”. – Дніпропетровськ: Головне управління статистики у Дніпропетровській області, 2015. – 80 с.
8. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/4618-17>
9. Закон України «Про Національну програму сприяння розвитку малого підприємництва в Україні» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2157-14>